

2. Το άρθρο 3, παράγραφος 1, της οδηγίας 77/187 πρέπει να ερμηνευτεί υπό την έννοια ότι περιλαμβάνει και τις υποχρεώσεις του εκχωρητή που απορρέουν από σύμβαση εργασίας ή εργασιακή σχέση, οι οποίες

γεννήθηκαν πριν από την ημερομηνία της μεταβιβάσεως, υπό την επιφύλαξη μόνο των εξαιρέσεων που προβλέπονται στην παράγραφο 3 του εν λόγω άρθρου.

ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΕΙΣΑΓΓΕΛΕΑ
SIR GORDON SLYNN
της 8ης Νοεμβρίου 1984¹

*Κύριε πρόεδρε,
Κύριοι δικαστές,*

Η αίτηση εκδόσεως προδικαστικής αποφάσεως που υπέβαλε το Raad van Beroep του Zwolle — Ολλανδία — βάσει του άρθρου 177 της Συνθήκης ΕΟΚ, θέτει σημαντικότερα αλλά και πολύ δυσχερή ζητήματα, επί των οποίων διατυπώθηκαν πολύ δισταγμένες απόψεις τόσο ενώπιον του Δικαστηρίου όσο και σε νομικά περιοδικά. Τα ζητήματα αυτά αφορούν την ερμηνεία της οδηγίας 77/187 του Συμβουλίου (περί προσεγγίσεως των νομοθεσιών των κρατών μελών, σχετικών με τη διατήρηση των δικαιωμάτων των εργαζομένων σε περίπτωση μεταβιβάσεων επιχειρήσεων, εγκαταστάσεων ή τμημάτων εγκαταστάσεων), ανέκκυψαν δε στο εξής πλαίσιο.

Ο Abels, ενάγων στην κύρια δίκη, ήταν υπάλληλος από το 1961 της εταιρίας Machinefabriek Thole BV (στο εξής: Thole), στην Ολλανδία. Φαίνεται ότι το 1981 η εν λόγω εταιρία αντιμετώπιζε οικονομικές δυσχέρειες. Στις 2 Σεπτεμβρίου 1981 το Arrondissementsrechtbank του Almelo ενέκρινε, με προσωρινή απόφαση, αίτηση της Thole περί αναστολής της πληρωμής των χρεών της. Η απόφαση αυτή κατέστη οριστική στις 17 Μαρτίου 1982. Στις 9 Ιουνίου 1982, ημερομηνία κατά την

οποία ορισμένοι υπάλληλοι είχαν ήδη απολυθεί, το ίδιο δικαστήριο κήρυξε την Thole σε πτώχευση και διόρισε εκκαθαριστή. Ο εκκαθαριστής συνήψε συμφωνία με την εταιρία περιορισμένης ευθύνης Transport Toepassing en Productie BV (στο εξής: TTP), βάσει της οποίας η τελευταία θα ανέλαμβανε την επιχείρηση Thole από τις 10 Ιουνίου 1982. Ο Abels και οι περισσότεροι από τους άλλους υπαλλήλους της Thole κατά το χρόνο της εκκαθαρίσεως προσλήφθηκαν από την TTP στις 10 Ιουνίου 1982. Ούτε η Thole ούτε η TTP πλήρωσαν στον Abels μισθούς από 1ης μέχρι 9 Ιουνίου 1982, τα καθυστερούμενα επιδόματα αδείας για το οικονομικό έτος που αρχίζει την 1η Ιουλίου 1981 καθώς και το ανάλογο τμήμα του δώρου του τέλους του έτους, που ο Abels ισχυρίστηκε ότι του οφείλονταν. Κατά συνέπεια, ο Abels επιδίωξε να εισπράξει τα ποσά αυτά από την επαγγελματική ένωση η οποία, κατά τους ισχυρισμούς του, υπέχει υποχρέωση δυνάμει του ολλανδικού νόμου να καταβάλει τα ποσά αυτά αν δεν καταβληθούν από οποιονδήποτε άλλον. Η επαγγελματική ένωση αρνήθηκε ότι υπέχει παρόμοια υποχρέωση, ισχυρισθείσα ότι βάσει των άρθρων 1639 (αα) και (ββ) του ολλανδικού αστικού κώδικα, τα οποία προστέθηκαν με νόμο της 15ης Μαΐου 1981 προκειμένου να τεθεί σε εφαρμογή η οδηγία 77/187, η TTP υποχρεούται να καταβάλει αυτά τα ποσά.

1 — Μετάφραση από τα αγγλικά.

Κατά το άρθρο 3 της οδηγίας, « τα δικαιώματα και οι υποχρεώσεις που δημιουργούνται για τον εκχωρητή από σύμβαση εργασίας ή από εργασιακή σχέση που υφίσταται κατά την ημερομηνία της μεταβίβασης, κατά την έννοια του άρθρου 1, παράγραφος 1, μεταβιβάζονται, εξαιτίας της μεταβίβασης αυτής, στον εκδοχέα ».

Με το πρώτο ερώτημα ερωτάται αν « επιίπτει στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 1, παράγραφος 1, της οδηγίας 77/187/ΕΟΚ και η περίπτωση αυτή την οποία ο μεταβιβάζων την επιείρηση κηρύχτηκε σε κατάσταση πτωχεύσεως ή έχει επιτύχει " surséance van betaling " (προληπτικό της πτωχεύσεως συμβιβασμό) ».

Το ίδιο ερώτημα υποβλήθηκε σε δύο άλλες υποθέσεις που εκκρεμούν ενώπιον του Δικαστηρίου, στην υπόθεση 179/83, *Industriebond FNV και Federatie Nederlandse Vakbeweging* κατά *ολλανδικού δημοσίου* και στην υπόθεση 186/83, *Botzen* κατά *Rotterdamsche Droogdok Maatschappij*. Ενδείκνυται να εξεταστούν στην υπόθεση αυτή όλα τα επιχειρήματα που προβλήθηκαν ως προς το ζήτημα αυτό και, στις προτάσεις των δύο άλλων υποθέσεων, να ενσωματωθούν διά παραπομπής τα συμπεράσματα, εφόσον όλες συζητήθηκαν την ίδια ημέρα.

Δεδομένου ότι στην αγγλική « Bankruptcy » και « Liquidation » αποτελούν τεχνικές έννοιες που εκφράζονται με διαφορετικούς όρους από τις οποίες η μεν πρώτη αφορά την αφερέγγυοτητα προσώπων ή ενώσεων προσώπων χωρίς νομική προσωπικότητα, η δε δεύτερη την εκκαθάριση εταιριών, χρησιμοποιώ τους όρους « Liquidator » (εκκαθαριστής) και « Liquidation » (εκκαθάριση) έτσι ώστε να καλύπτουν και τους όρους « A Trustee in Bankruptcy » και « Bankruptcy » (σύνδικος πτωχεύσεως και πτώχευση)².

Η αγγλική διατύπωση του άρθρου 1, παράγραφος 1, έχει ως εξής: « This directive shall apply to the transfer of an undertaking, business or part of a business to another employer

2 — *Σημ. μεταφραστική*: για τη μετάφραση στα ελληνικά προτιμήθηκαν γενικά μιν οι οικείοι στην ελληνική νομική επιστήμη όροι του συνδίκου της πτωχεύσεως και της πτωχεύσεως, ειδικά δε για την απόδοση των όρων Liquidator και Liquidation του αγγλικού δικαίου προτιμήθηκε η επί λέξει μετάφρασή τους σε εκκαθαριστή και εκκαθάριση.

as a result of a legal transfer or merger ». Από γραμματική άποψη η διατύπωση αυτή περιλαμβάνει σαφώς μεταβιβάσεις πλην εκείνων που απορρέουν από σύμβαση. Πάντως, η γαλλική διατύπωση αναφέρεται σε μεταβιβάσεις που προκύπτουν από « Cession conventionnelle » καίτοι το προοίμιο αναφέρεται απλώς σε « Cession » και, όπως αντιλαμβάνομαι, το ίδιο συμβαίνει και με την ολλανδική, γερμανική και ιταλική διατύπωση (« overdracht krachtens overeenkomst », « vertragliche Übertragung », « Cessione contrattuale »)³. Η ιδανική διατύπωση (« Overdragelse ») τοποθετείται προφανώς μεταξύ των δύο, εφόσον περιλαμβάνει μεταβιβάσεις λόγω δωρεάς ή συμβίβασης, αλλά όχι κατόπιν δικαστικής αποφάσεως ή κληρονομίας· επομένως περιλαμβάνει την αγορά επιχειρήσεως από την πτωχευτική περιουσία (Konkursbo) μετά από πτώχευση. Η δανική διατύπωση μου φαίνεται πλησιέστερη προς το γαλλικό παρά προς το αγγλικό κείμενο. Εν πάση περιπτώσει, εφόσον δεν υπάρχει κανένας αποχρών λόγος που να συνάγεται από τη διατύπωση και τους στόχους της οδηγίας στο σύνολό της, ώστε να υπερισχύσει η ευρύτερη αγγλική διατύπωση, πρέπει να θεωρηθεί ότι περιορίζεται στις συμβατικές εκχωρήσεις σύμφωνα με την πλειονότητα των αποδόσεων στις άλλες γλώσσες (υποθέσεις 49/81 και 59/81, *Kaders* κατά *HZA Hamburg-Ericus* και *HZA Hamburg-Waltershof*, Συλλογή 1982, σ. 1917 κα 1941, σκέψη 9 της αντίστοιχης υποθέσεως).

Αυτό, δυστυχώς, καθιστά δυσχερέστερο το ζήτημα, εφόσον βάσει των όρων που χρησιμοποιούνται στην αγγλική απόδοση, η γραμματική λύση θα ήταν εν πάση περιπτώσει απλή. Βασίζομενοι στο ότι η οδηγία περιλαμβάνει μόνο συμβατικές εκχωρήσεις, η Επιτροπή ισχυρίζεται ότι δεν πρέπει να ληφθούν υπόψη μεταβιβάσεις που απορρέουν από πτωχευτική διαδικασία, εφόσον δεν υπάρχει πραγματική συμβατική μεταβίβαση. Η μεταβίβαση αφερέγγυας επιχειρήσεως κατά τη διάρκεια της πτωχευτικής διαδικασίας είναι μάλλον αναγκαστική πώληση παρά πώληση κατόπιν ελεύθερης συμφωνίας πωλητή και αγοραστή.

Το αντίθετο επιχειρήμα είναι ότι, εφόσον η πτώχευση δεν αποκλείεται ρητά από τον

3 — *Σημ. μεταφραστική*: στην ελληνική απόδοση της οδηγίας (βλ. ΕΕ ειδ. έκδ. 05/002, σ. 171) αναφέρεται ως « συμβατική εκχώρηση ».

ορισμό της οδηγίας, πρέπει να θεωρηθεί ότι περιλαμβάνεται σ' αυτόν. Επομένως, αν σε οποιοδήποτε στάδιο διενεργηθεί πώληση από την ομάδα των πιστωτών (Konkursbo) (όπως για παράδειγμα στη Δανία) ή από τον Liquidator (εκαθαριστή) (όπως για παράδειγμα στην Αγγλία), η μεταβίβαση που γίνεται από αυτή την πώληση εμπίπτει στις διατάξεις της οδηγίας.

Θεωρώ ότι κανένα από τα επιχειρήματα αυτά, που απορρέουν από τη γραμματική διατύπωση, δεν είναι αποφασιστικό, καίτοι μπορούν να υποστηριχθούν.

Εξάλλου, ο χαρακτηρισμός της πώλησης από τους πιστωτές ή το σύνδικο ως «αναγκαστικής» πώλησεως αγνοεί το γεγονός ότι αυτοί όχι μόνο μπορεί να επιθυμούν, αλλά και να επιζητούν ζωηρά την πώληση. Η πώληση μπορεί να είναι το κύριο αντικείμενο της πτωχευτικής διαδικασίας, τουλάχιστον στην περίπτωση κατά την οποία, όπως στην Αγγλία, η πώληση είναι αποτέλεσμα εκούσιας εκκαθαρίσεως από τους εταίρους. Από τα προβληθέντα επιχειρήματα φαίνεται επίσης ότι υπάρχει αμφιβολία κατά πόσον, βάσει των διαφόρων εθνικών νομοθεσιών, η πώληση κατά τη διάρκεια της πτωχευτικής διαδικασίας πρέπει να θεωρηθεί ως πραγματικά συμβατική.

Το άλλο επιχείρημα φαίνεται να μη λαμβάνει υπόψη την παρέμβαση του δικαστηρίου και όλα τα ειδικά μέτρα εκτελέσεως που μπορεί να διατάξει το δικαστήριο ή απορρέουν από το νόμο από το γεγονός ότι κινήθηκε η πτωχευτική διαδικασία, ακόμη κι αν σε μεταγενέστερο στάδιο η μεταβίβαση γίνεται με σύμβαση. Επίσης, αγνοεί το γεγονός ότι η πτωχευτική διαδικασία διέπεται συνήθως από ειδικούς κανόνες δικαίου τόσο στο εθνικό επίπεδο όσο και στις κοινοτικές οδηγίες και, για παράδειγμα, αποκλείεται από τη Σύμβαση για τη διεθνή δικαιοδοσία και την εκτέλεση αποφάσεων σε αστικές και εμπορικές υποθέσεις του 1968. Επομένως, κατά τη συνήθη έννοια του όρου, η τελική μεταβίβαση μιας επιχειρήσεως ή εγκαταστάσεως από ένα ιδιοκτήτη σε άλλον, μέσω της πτωχευτικής διαδικασίας, δεν θεωρείται ως «συμβατική εκχώρηση».

Δεν θεωρώ ότι το επιχείρημα της Επιτροπής, ότι δηλαδή τα άρθρα 3, παράγραφος 1, εδάφιο

2, 4, παράγραφος 1, και 6, παράγραφος 1, δείχνουν ότι η πτωχευτική διαδικασία αποκλείεται, παρέχει αποφασιστικό ή επαρκές έρεισμα στην άποψη που υποστηρίζει η Επιτροπή βάσει της καθαρά γραμματικής ερμηνείας.

Κατά το άρθρο 3, παράγραφος 1, δεύτερο εδάφιο, τα κράτη μέλη δύνανται να προβλέπουν ότι τόσο ο εκχωρητής όσο και ο εκδοχέας παραμένουν, και μετά τη μεταβίβαση, υπεύθυνοι ως προς τις υποχρεώσεις που προκύπτουν από σύμβαση εργασίας ή από εργασιακή σχέση. Υποστηρίζεται ότι η διάταξη αυτή δεν έχει σχέση με την πτωχευτική διαδικασία, εφόσον κανονικά ο εκχωρητής εκλείπει μετά τη μεταβίβαση. Πάντως, το άρθρο αυτό δεν έχει κατ' ανάγκη γενική εφαρμογή και, εν πάση περιπτώσει, ακόμη και αξιόχρη εταιρία μπορεί να εκκαθαριστεί μετά την πώληση εγκαταστάσεώς της ή τμήματος εγκαταστάσεώς της.

Κατά το άρθρο 4, παράγραφος 1, η μεταβίβαση μιας επιχειρήσεως δεν συνιστά αυτή καθαυτή λόγο απολύσεως των εργαζομένων από τον εκχωρητή ή τον εκδοχέα, καίτοι οι απολύσεις αυτές μπορεί να γίνουν «για λόγους οικονομικούς, τεχνικούς ή οργανώσεως που προϋποθέτουν μεταβολές στο επίπεδο της απασχολήσεως». Υποστηρίζεται ότι η παρέκκλιση αυτή θα ισχύει πάντοτε για οικονομικούς λόγους σε περίπτωση πτωχεύσεως, ώστε η πρώτη περίοδος της παραγράφου 1 του άρθρου 4 είναι περιττή. Δεν θεωρώ ότι αυτό συνάγεται, εφόσον, αν βιώσιμο τμήμα μιας επιχειρήσεως υπό πτώχευση πωληθεί, μπορεί να μη υπάρχουν βάσιμοι οικονομικοί λόγοι για την απόλυση οποιοδήποτε εργαζομένου σ' αυτό το τμήμα της επιχείρησης.

Ούτε νομίζω ότι οι διατάξεις του άρθρου 6, παράγραφος 1, κατά τις οποίες πρέπει να ανακοινώνονται στους εκπροσώπους των εργαζομένων οι λόγοι μεταβίβασης, είναι κατ' ανάγκη περιττές, ακόμη κι αν οι εργαζόμενοι είναι σε θέση να εκτιμήσουν υπό τις περιστάσεις αυτές τους λόγους για τους οποίους γίνεται η μεταβίβαση.

Αναφερόμενος στο ιστορικό του σχεδίου της οδηγίας, πρέπει να σημειωθεί ότι, όσον αφορά

τη διατύπωση του αρχικού σχεδίου (άρθρα 1, παράγραφος 1, και 3, παράγραφος 1, τα οποία διέφεραν κατά πολύ από την οριστική διατύπωση της οδηγίας) η οικονομική και κοινωνική επιτροπή παρατήρησε:

« 1.7. Η επιτροπή αντιλαμβάνεται ότι η Επιτροπή θεώρησε ότι τα ζητήματα αυτά [περιλαμβανομένης και της ευθύνης που εξακολουθεί να έχει ο μεταβιβάζων ως προς τα παλαιά χρέη] ανακύπτουν ουσιαστικά σε περιπτώσεις πτωχεύσεων και χρεωκοπιών και προτιμά να ρυθμιστούν στο πλαίσιο των ευρύτερων εργασιών που διενεργεί ήδη η Επιτροπή στο σημαντικό αυτό τομέα ».

Αυτό φαίνεται να δείχνει ότι η Επιτροπή δεν είχε την πρόθεση να καλύψει την πτώχευση με την πρότασή της για την οδηγία. Εξάλλου, το δεύτερο εδάφιο της παραγράφου 1 του άρθρου 3 είναι νέο και μπορεί να υποστηριχτεί ότι υποδηλοί την πτώχευση, καλύπτοντας την ευθύνη τόσο του εκχωρητή όσο και του εκδοχέα, καιτοι είναι συζητήσιμο ποίος, ο πρώτος ή ο δεύτερος, φέρει την τελική ευθύνη. Πάντως, θεωρώ πιθανότερο ότι αν η Επιτροπή είχε μεταβάλει γνώμη, ή το Συμβούλιο είχε αποφασίσει να περιλάβει την πτώχευση, θα είχε περιληφθεί στην οδηγία ρητή σχετική διάταξη.

Κατά το χρόνο εκδόσεως της οδηγίας, ήταν σε ισχύ η οδηγία 75/129, περί προσεγγίσεως των νομοθεσιών των κρατών μελών που αφορούν τις ομαδικές απολύσεις (ΕΕ ειδ. έκδ. 05/002, σ. 44). Το άρθρο 1, παράγραφος 2, στοιχείο δ), ορίζει ότι η οδηγία δεν εφαρμόζεται στους εργαζομένους που θίγονται από τη διακοπή της δραστηριότητας της επιχειρήσεως, εφόσον αυτή επέρχεται κατόπιν δικαστικής αποφά-

σεως. Αυτό φαίνεται να αποκλείει από την εφαρμογή της οδηγίας περιπτώσεις κατά τις οποίες η δραστηριότητα μιας εταιρίας τερματίζεται κατόπιν δικαστικής αποφάσεως βάσει πτωχευτικής διαδικασίας. Δεν νομίζω ότι η οδηγία αυτή παρέχει οποιαδήποτε βοήθεια ως προς τους σκοπούς της οδηγίας 77/187.

Μια μεταγενέστερη οδηγία (η οποία επρόκειτο να τεθεί σε εφαρμογή μετά τα περιστατικά της παρούσας υπόθεσης και των υποθέσεων 179/83 και 186/83) είναι η οδηγία 80/987, με υπότιτλο « περί προσεγγίσεως των νομοθεσιών των κρατών μελών σχετικά με την προστασία των μισθωτών σε περίπτωση αφερεγγυότητος του εργοδότη » (ΕΕ ειδ. έκδ. 05/004, σ. 35). Η οδηγία αυτή επιβάλλει στα κράτη μέλη να εξασφαλίσουν, εκτός εξαιρέσεων, ότι δημιουργούνται οργανισμοί εγγυήσεως ώστε, σε περίπτωση αφερεγγυότητος του εργοδότη, να εξασφαλίζεται η πληρωμή ορισμένων ανεξόφλητων απαιτήσεων των μισθωτών. Η οδηγία αυτή καλύπτει σαφώς νομικά πρόσωπα που βρίσκονται σε πτώχευση λόγω αφερεγγυότητας, καιτοι, όπως φαίνεται από το άρθρο 2, παράγραφος 1, καλύπτει ευρύτερο φάσμα διαδικασιών κηρύξεως σε κατάσταση αφερεγγυότητας από ό, τι η πτώχευση υπό την τεχνική έννοια του όρου. Εκτός από την ένδειξη ότι λαμβάνονται ειδικά μέτρα σχετικά με την αφερεγγυότητα, δεν νομίζω ότι φωτίζει άμεσα το επίμαχο εν προκειμένω ζήτημα. Δεν υπάρχει στην εν λόγω οδηγία, ούτε σε οποιαδήποτε από τις τρεις οδηγίες, ρητή αναφορά στις δύο άλλες. Ούτε και υπάρχει οποιοσδήποτε χαρακτηρισμός στην τρίτη οδηγία σχετικά με τη μεταβίβαση εγκαταστάσεων σε άλλη επιχείρηση, όπως θα αναμενόταν αν είχε θεωρηθεί ότι η οδηγία 77/187 έχει εφαρμογή σε πτωχευμένα νομικά πρόσωπα λόγω αφερεγγυότητας, έστω και αν η οδηγία 80/987 απέβλεπε πρωτίστως σε καταστάσεις που οι επιχειρήσεις κηρύχθηκαν σε πτώχευση ή έπαυσαν τις δραστηριότητές τους χωρίς η επιχείρηση να μεταβιβαστεί σε άλλο επιχειρηματικό φορέα. Το γεγονός ότι η οδηγία 80/987 προβλέπει μέσα εξασφαλίσεως

των εργαζομένων, των οποίων οι εργοδότες είναι αφερέγγυοι, θα μπορούσε να αποτελέσει ένδειξη ότι η οδηγία 77/187 δεν έχει εφαρμογή. Δεν νομίζω ότι αυτό το στοιχείο βαρύνει καθόσον μπορεί επίσης να θεωρηθεί ως πρόσθετο μέσο εξασφάλισης για τους εργαζομένους όταν ο μεταβιβάζων ή ο διάδοχος του δεν μπορούν να τους καταβάλουν τους μισθούς τους ή άλλα οφειλόμενα ποσά.

Ενώπιον του κάπως πειστικού αυτού πλαισίου, πρέπει να ληφθούν υπόψη οι στόχοι και οι σκοποί της οδηγίας. Το προοίμιο καθιστά σαφές ότι σκοπός της οδηγίας είναι η προστασία των εργαζομένων και ειδικότερα η διασφάλιση των δικαιωμάτων τους σε περίπτωση μεταβίβασης. Υπόβαθρο της ανάγκης αυτής είναι ότι « η οικονομική εξέλιξη επιφέρει επί εθνικού και κοινοτικού επιπέδου μεταβολές στη διάρθρωση των επιχειρήσεων που πραγματοποιούνται, μεταξύ των άλλων, διά μεταβιβάσεων των επιχειρήσεων, βιομηχανικών ή εμπορικών εγκαταστάσεων ή τμημάτων παρόμοιων εγκαταστάσεων σε άλλους επιχειρηματίες που προκύπτουν από εκχωρήσεις ή συγχωνεύσεις ».

Έγινε επίκληση των εθνικών διατάξεων των κρατών μελών. Καίτοι είναι ορθό να ληφθούν υπόψη οι εν λόγω διατάξεις προκειμένου να ερμηνευθεί η οδηγία, δεν νομίζω ότι αυτό υποβοηθεί. Υπάρχουν πάρα πολλές διαφορές και αμφιβολίες. Έτσι, ενώ το Ηνωμένο Βασίλειο και η Δανία περιλαμβάνουν την πτώχευση στις διατάξεις που θεσπίστηκαν προς εφαρμογή της οδηγίας, η Γαλλία αποκλείει τις μεταβιβάσεις που γίνονται « στο πλαίσιο διαδικασίας δικαστικής εκκαθαρίσεως ή εκκαθαρίσεως του ενεργητικού ». Το Λουξεμβούργο περιλαμβάνει τις μεταβιβάσεις εκτός των συμβατικών, αλλά αποκλείει ειδικά την περίπτωση της « κήρυξης σε κατάσταση πτωχεύσεως ». Οι Κάτω Χώρες θεώρησαν αρχικά ότι οι πτωχεύσεις περιλαμβάνονταν στις διατάξεις περί εφαρμογής της οδηγίας, αλλά, με εγκύκλιο της 6ης Απριλίου 1983, ο υπουργός δικαιοσύνης διατύπωσε τη γνώμη ότι πρέπει να αποκλείονται από το πεδίο εφαρμογής της οδηγίας. Η βελγική νομοθεσία έδωσε λαβή για ευρεία συζήτηση, καίτοι η επικρατούσα γνώμη είναι ότι οι πτωχεύσεις προφανώς αποκλείονται. Η προγενέστερη της οδηγίας γερμανική και ιταλική νομοθεσία έβαινε πέρα από τις διατάξεις της οδηγίας, καίτοι το άρθρο 613, στοιχείο α), του γερμανικού αστικού κώδικα έχει ερμηνευτεί ως περιλαμβάνον καταρχήν τις αφερέγγυότητες, χωρίς όμως ο εκδοχέας να ευθύνεται για χρέη της επιχειρήσεως τα οποία υπήρχαν κατά το χρόνο της μεταβίβασης.

Η Δανική Κυβέρνηση υποστηρίζει ότι οι εργαζόμενοι που έχουν μεγαλύτερη ανάγκη προστασίας είναι εκείνοι των οποίων οι εργοδότες είναι αφερέγγυοι και επομένως πρέπει να θεωρηθεί ότι η οδηγία έχει εφαρμογή στις πτωχεύσεις. Η Επιτροπή και η Ολλανδική Κυβέρνηση συνάγουν το αντίθετο ακριβώς συμπέρασμα. Προβάλλουν ότι ο ενδεχόμενος αγοραστής μπορεί να αποτραπεί από την αγορά επιχειρήσεως η οποία είναι αφερέγγυα, αλλά που μπορεί να διασωθεί, αν ήταν υποχρεωμένος να επαναπροσλάβει όλους τους υπαλλήλους. Ο μόνος τρόπος για να διασωθεί η επιχείρηση μπορεί να είναι η μείωση του προσωπικού. Είναι προς το συμφέρον των εργαζομένων ως συνόλου να γίνονται παρόμοιες προσπάθειες διασώσεως των επιχειρήσεων, έστω και αν μέρος του προσωπικού πρέπει να απολυθεί. Αντίθετα προς τη θεωρία, μπορούν στην πραγματικότητα να απολεστούν περισσότερες θέσεις εργασίας αν οι αγοραστής αποτρέπονται από τον κανόνα ότι πρέπει να επαναπροσλάβουν τους υπαλλήλους και να ικανοποιήσουν όλες τις υποχρεώσεις έναντι αυτών. Επιπλέον, το κλείσιμο ολόκληρης της επιχείρησης μπορεί να οδηγήσει σε αύξηση των ποσών που ζητούνται από τον οργανισμό εγγυήσεως. Σε μια αμφιλεγόμενη κατάσταση στην οποία οι υπάλληλοι πρέπει να επανα-

προσληφθούν, υποστηρίζεται ότι είναι δυνατό να θιγούν άλλοι πιστωτές εφόσον η καταβαλλόμενη για την επιχείρηση τιμή θα μειωθεί αναλόγως και, επομένως, θα μειωθεί το ποσό των χρημάτων που διατίθεται για τους πιστωτές.

ζήτημα αυτό θα είχε αντιμετωπισθεί, όσον αφορά τις πτωχεύσεις, με χωριστή οδηγία, όπως συνέβη με την οδηγία 80/987.

Καίτοι δεν είναι αναπόφευκτη η πρόληψη των πωλήσεων, αν η υπό πτώχευση επιχείρηση πρέπει να διατηρήσει όλους τους υπαλλήλους της σε περίπτωση μεταβίβασης, θεωρώ πιθανόν ότι σε σημαντικό αριθμό περιπτώσεων υπάρχει πραγματικός κίνδυνος, ή τουλάχιστον ενδεχόμενος κίνδυνος. Η εφαρμογή της οδηγίας σε υγιείς επιχειρήσεις μπορεί αυτή καθαυτή να προκαλέσει δυσχέρειες, αλλά δεν είναι τόσο σημαντικές όσο στην περίπτωση αφερέγγυων επιχειρήσεων υπό πτώχευση. Το αντιπαραγωγικό αποτέλεσμα της εφαρμογής της οδηγίας, το οποίο εμφανίζεται ως πραγματική δυνατότητα, είναι τόσο αντίθετο προς τους σκοπούς της, ώστε, ελλείψει άλλων σαφών ενδείξεων, θεωρώ ότι δεν υπήρξε πρόθεση εφαρμογής των διατάξεων της οδηγίας στις υπό πτώχευση επιχειρήσεις. Το ότι οι μεταβιβάσεις εγκαταστάσεων τέτοιων επιχειρήσεων δεν πρέπει να περιλαμβάνονται στο πεδίο εφαρμογής της οδηγίας φαίνεται σύμφωνο προς το γεγονός ότι η πτώχευση αποτελεί συνήθως αντικείμενο ειδικής νομοθεσίας. Περαιτέρω, το γεγονός ότι οι διατάξεις περί πτωχεύσεων και οι πτωχευτικές διαδικασίες διαφέρουν από το ένα κράτος μέλος στο άλλο (όπως προέκυψε από την υπό κρίση υπόθεση) καθιστά περισσότερο πιθανό ότι θα εκδιδόταν ειδική οδηγία ως προς τις μεταβιβάσεις επιχειρήσεων που διέπονται από παρόμοιες διαδικασίες.

Μπορεί να υποστηριχτεί ότι το άρθρο 4 θα μπορούσε να χρησιμοποιηθεί για να δικαιολογήσει την απόλυση του συνόλου ή μέρους του προσωπικού για οικονομικούς λόγους. Πάντως, αυτό μου φαίνεται τόσο πλάγιος τρόπος αντιμετώπισης του προβλήματος, ώστε δεν νομίζω ότι θα μπορούσε να γίνει δεκτό. Και πάλι θεωρώ ως πιθανότερο ότι το

Αν η οδηγία περιείχε σαφή διάταξη ότι ο εκδοχέας δεν ευθύνεται για προϋπάρχοντα χρέη, θα μπορούσε να θεωρηθεί ότι μειώνεται ο κίνδυνος, ίσως κατά ουσιαστικό τρόπο, να αποτραπεί ο ενδεχόμενος αγοραστής από την πραγματοποίηση της αγοράς. Το ειδικό αποτέλεσμα της μεταβίβασης που δέχτηκαν τα γερμανικά δικαστήρια, ερμηνεύοντας το άρθρο 613, στοιχείο α), του γερμανικού αστικού κώδικα, αποδίδει έτσι το πνεύμα της οδηγίας. Για τους λόγους που εκθέτω στην απάντηση του δευτέρου ερωτήματος, δεν νομίζω ότι παρόμοιο αποτέλεσμα απορρέει από το άρθρο 3, παράγραφος 1, της οδηγίας.

Προβάλλεται ότι, αν οι πτωχεύσεις αποκλείονται από το πεδίο εφαρμογής της οδηγίας, οι επιχειρήσεις θα μπορούν να «μηχανευόνται» αφερέγγυοι, ώστε να μπορούν να απολύουν τους υπαλλήλους πριν από τη μεταβίβαση των εγκαταστάσεων, ώστε ο εκδοχέας να μη αναλαμβάνει καμιά υποχρέωση. Ο κίνδυνος αυτός είναι ίσως υπαρκτός. Πάντως, εναπόκειται στα εθνικά δικαστήρια να διασφαλίζουν ότι οι επιχειρήσεις δεν μπορούν να αποφύγουν την εφαρμογή των διατάξεων της οδηγίας, εκτός αν είναι πραγματικά σε κατάσταση αφερέγγυοτητας. Προς το σκοπό αυτόν, απλή δικαστική απόφαση περί εκκαθαρίσεως κατά την έννοια του αγγλικού δικαίου, ή οποιαδήποτε ανάλογη πράξη, δεν αρκεί, δεδομένου ότι η εκκαθάριση μπορεί να διαταχτεί για άλλους λόγους πλην λόγων αφερέγγυοτητας. Αν υπάρξει αμφισβήτηση κατά πόσο μια εταιρία είναι αφερέγγυα, τότε πρέπει να θεωρηθεί ότι η οδηγία δεν έχει εφαρμογή μόνο σε καταστάσεις στις οποίες το αρμόδιο δικαστήριο διαπίστωσε με απόφασή του, σύμφωνα με τις διατάξεις της εθνικής νομοθεσίας, ότι η υπό πτώχευση εταιρία είναι αφερέγγυα και ότι η μεταβίβαση εγκαταστάσεως ήταν αποτέλεσμα αυτής της κατάστασης.

Σχετικά με αυτό, έχει επίσης σημασία να υπομνηστεί ειδικότερα ότι το άρθρο 7 της οδηγίας δεν θίγει την ευχέρεια των κρατών μελών να εφαρμόζουν ή να εισάγουν νομοθετικές, κανονιστικές ή διοικητικές διατάξεις περισσότερο ευνοϊκές για τους εργαζομένους. Επομένως, μέχρις ότου θεσπιστούν ειδικές διατάξεις διέπουσες τη θέση των υπαλλήλων σε περίπτωση μεταβιβάσεως επιχειρήσεων κατόπιν κηρύξεως αφερεγγυότητας, τα κράτη μέλη διατηρούν την ευχέρεια να θεσπίσουν εθνικές διατάξεις οι οποίες, κατά την άποψή τους, είναι αναγκαίες για την προστασία των εργαζομένων. Θεωρώ ότι η διάταξη αυτή μειώνει κατά πολύ το επιχείρημα ότι είναι αδιανόητο το ότι, δεδομένου ότι χρειάζονται προστασία, οι υπάλληλοι των αφερέγγυων επιχειρήσεων δεν μπόρεσαν να περιληφθούν στο πεδίο εφαρμογής της οδηγίας. Ενόψει των διαφορών μεταξύ των νομοθεσιών των κρατών μελών περί αφερεγγυότητας και λόγω των ειδικών κανόνων που διέπουν την αφερεγγυότητα, κατ' αντίθεση προς τις βιώσιμες επιχειρήσεις, φαίνεται μάλλον πιθανότερο ότι η μεταβίβαση στην περίπτωση αυτή πρέπει να ρυθμιστεί με ειδική οδηγία, εν τω μεταξύ δε τα κράτη μέλη παραμένουν ελεύθερα να λάβουν τα αναγκαία μέτρα που ανταποκρίνονται στις δικές τους συνθήκες.

Το πρώτο ερώτημα αναφέρεται επίσης στον « προληπτικό της πτώχευσεως συμβιβασμό » (« surséance van betalen »), και το ερώτημα δεν τίθεται ρητά στην παρούσα υπόθεση, εφόσον επακολούθησε η πτωχευτική απόφαση. Όπως αντιλαμβάνομαι, η απόφαση που εκδίδει το δικαστήριο, κατόπιν αιτήσεως του οφειλέτη ο οποίος θεωρεί ότι δεν μπορεί να πληρώσει τα χρέη του, είναι προσωρινή. Διορίζεται διαχειριστής, εν τω μεταξύ δε τα χρέη (εκτός των εμπραγμάτως ασφαλισμένων ή των προνομιακών απαιτήσεων, περιλαμβανομένων και των πιστώσεων των εργαζομένων) δεν μπορούν να εισπραχτούν με αναγκαστική εκτέλεση. Ο διαχειριστής πρέπει να εγκρίνει όλες τις πράξεις διαχείρισεως περιλαμβανο-

μένης και της μεταβιβάσεως τμημάτων της επιχείρησης και της απόλυσης υπαλλήλων. Η προσωρινή αυτή απόφαση εκδίδεται από το δικαστήριο χωρίς πλήρη έρευνα, αλλά σε νέα δικάσιμο, στην οποία πρέπει να κληθούν πιστωτές, το δικαστήριο μπορεί να εκδώσει οριστική ή τελεσίδικη απόφαση. Φαίνεται ότι σε μεγάλο αριθμό υποθέσεων, αν οι οικονομικές δυσχέρειες δεν επιλυθούν, την οριστική απόφαση περί του « προληπτικού της πτώχευσεως συμβιβασμού » ακολουθεί η κήρυξη της πτώχευσεως.

Στην υπό κρίση υπόθεση, η επιχείρηση μεταβιβάστηκε μετά την έκδοση της οριστικής αποφάσεως. Η γενόμενη περιγραφή των δικαιωμάτων του ιδιοκτήτη της επιχείρησης, υπό την επιφύλαξη συνεργασίας του με το διαχειριστή, δείχνει ότι η κατάσταση διαφέρει από εκείνη που διαμορφώνεται με την κήρυξη της πτώχευσης, η δε πώληση της επιχείρησης στην οποία προβαίνει ο ιδιοκτήτης μπορεί ευκολότερα να θεωρηθεί ως συμβατική εκχώρηση. Εντούτοις, θεωρώ ότι, στο στάδιο της τελικής αποφάσεως, η έκταση του δικαστικού ελέγχου και η φύση της διαδικασίας, και το διαφέρουν από την πτώχευση, είναι τέτοιες ώστε πρέπει να αντιμετωπιστούν κατά τον ίδιο τρόπο, όπως υποστηρίζει η Ολλανδική Κυβέρνηση. Η πώληση της επιχείρησης ή τμήματος αυτής μπορεί να δημιουργήσει τα ίδια προβλήματα όπως η πώληση κατόπιν πτωχευσεως, αν όλοι οι υπάλληλοι πρέπει να επαναπροσληφθούν. Επομένως, θεωρώ ότι η μεταβίβαση κατόπιν οριστικής αποφάσεως περί προληπτικού της πτωχευσεως συμβιβασμού « surséance van betalen » αποκλείεται από το πεδίο εφαρμογής της οδηγίας, για τους ίδιους λόγους που αποκλείονται και οι μεταβιβάσεις στο πλαίσιο πτωχευτικής διαδικασίας λόγω αφερεγγυότητας. Σχετικά, πρέπει να σημειωθεί ότι το σχέδιο Συμβάσεως της Επιτροπής « περί πτωχευσεως, συμβιβασμών και ανάλογων διαδικασιών » περιλαμβάνει, μεταξύ άλλων διαδικασιών, και αυτή τη διαδικασία.

Υποστηρίχθηκε ότι υπάρχει ο κίνδυνος ότι ο οφειλέτης, αφού επιτύχει την έκδοση προσωρινής αποφάσεως περί μεταβιβάσεως της επιχειρήσεως, να απολύσει τους εργαζομένους και εν συνεχεία να ζητήσει την ανάκληση της προσωρινής αποφάσεως. Ενόψει του γεγονότος ότι δεν διεξάγονται αποδείξεις κατά το προκαταρκτικό στάδιο, μπορούν να λαμβάνονται υπόψη άλλα στοιχεία για την περίοδο μεταξύ της προσωρινής και της οριστικής αποφάσεως. Πάντως, εφόσον το ζήτημα δεν ανέκυψε σε καμιά από τις υποθέσεις αυτές και δεν έχει πλήρως διερευνηθεί, αφήνω ανοικτό το ζήτημα αν η μεταβίβαση που γίνεται μετά την έκδοση προσωρινής απλώς αποφάσεως εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής της οδηγίας.

εκχωρητή προς τον εργαζόμενο κατά την ημερομηνία της μεταβίβασης. Η πρόθεση είναι ασφαλώς να διασφαλιστεί για το μέλλον ότι ο εκδοχέας έχει τα ίδια δικαιώματα και υποχρεώσεις που είχε ο εκχωρητής έναντι των υπαλλήλων, αλλά επιδιώκεται επίσης η μεταβίβαση των υφισταμένων δικαιωμάτων και υποχρεώσεων. Αν επιδιωκόταν απλώς η μελλοντική υποκατάσταση του μεταβιβάζοντος από το διάδοχό του (ώστε ο υπάλληλος να διατηρεί, για παράδειγμα, τις ίδιες αποδοχές και τη σειρά αρχαιότητας) και να αποκλείει τα υφιστάμενα (« παλαιά ») χρήη, θα απαιτείτο εντελώς διαφορετική διατύπωση. Κατά την υπάρχουσα διατύπωση, ο εκδοχέας που καθίσταται εργοδότης λόγω της μεταβιβάσεως (άρθρο 2) ευθύνεται όχι μόνο για τα χρέη του, αλλά και για τα χρέη του εκχωρητή.

Σε περίπτωση καταφατικής απαντήσεως στο πρώτο ερώτημα, με το δεύτερο ερώτημα ερωτάται αν το άρθρο 3, παράγραφος 1, της οδηγίας πρέπει να ερμηνευτεί υπό την έννοια ότι μεταξύ των υποχρεώσεων του εκχωρητή, στις οποίες υφίσταται ο εκδοχέας λόγω μεταβιβάσεως της επιχείρησης, περιλαμβάνονται και οι υποχρεώσεις που προέκυψαν από σύμβαση εργασίας ή εργασιακή σχέση πριν από την ημερομηνία της μεταβίβασης κατά την έννοια του άρθρου 1, παράγραφος 1.

Νομίζω ότι η άποψη αυτή ευρίσκει έρεισμα στην αγγλική διατύπωση του άρθρου 3, παράγραφος 1, δεύτερο εδάφιο, το οποίο ορίζει:

« Member States may provide after the date of transfer within the meaning of article 1 (1) and in addition to the transferee, the transferor shall continue to be liable in respect of obligations which arose from a contract of employment or an employment relationship .»

Θεωρώ αναγκαίο να εξετάσω το ερώτημα αυτό σε συνδυασμό, εν πάση περιπτώσει, με την απάντηση στο πρώτο ερώτημα, έστω κι αν, ενόψει των προτάσεων που διατύπωσα ως προς το πρώτο ερώτημα, δεν επιδιώκεται ακριβώς απάντηση.

Θεωρώ ότι, ανεξαρτήτως του αν η φράση « που υφίσταται κατά την ημερομηνία της μεταβιβάσεως » αναφέρεται στα « δικαιώματα και τις υποχρεώσεις » ή στη « σύμβαση εργασίας ή... εργασιακή σχέση » (κλείνω υπέρ της δεύτερης), αυτή καλύπτει τα χρέη του

Η χρησιμοποίηση της λέξης « arose » δείχνει σαφώς ότι τόσο ο εκχωρητής όσο και ο εκδοχέας μπορεί να ευθύνονται εις ολόκληρον για τις υφιστάμενες υποχρεώσεις κατά την ημερομηνία της μεταβίβασης. Εν πάση περιπτώσει, το δεύτερο εδάφιο παρέχει την ευχέρεια στα κράτη μέλη να θεσπίζουν ότι ευθύνεται μόνον ο εκχωρητής. Αυτό επιβεβαιώνει ότι ο εκδοχέας ευθύνεται ήδη (κατά την άποψή μου) βάσει της πρώτης παραγράφου. Θα ήταν εν πάση περιπτώσει παράξενο να ευθύνεται η

αφερέγγυα εταιρία για μελλοντικά χρέη του εκδοχέα, εκτός αν υπήρχε επίσης η πρόθεση να ληφθεί πρόνοια για ενδεχόμενη αφερεγγυότητα της διαδόχου εταιρίας. Ελλείπει ειδικής ενδείξεως στο προίμιο ή στις διατάξεις της οδηγίας, αυτό μου φαίνεται απίθανο.

Η ερμηνεία της παραγράφου αυτής έχει ασφαλώς ευρύτερη σημασία απ' ό,τι έχει στις πτωχευτικές διαδικασίες, καθόσον εφαρμόζεται, εν πάση περιπτώσει, στις μεταβιβάσεις μεταξύ βιώσιμων επιχειρήσεων. Αν ο εκχωρητής δεν κατέβαλε τους οφειλόμενους μισθούς κατά την ημερομηνία της μεταβίβασης ή άλλα οφειλόμενα επιδόματα αδείας και άλλα παρόμοια, νομίζω ότι πρόθεση του νομοθέτη είναι ότι ο υπάλληλος δικαιούται να στραφεί

κατά του νέου μάλλον εργοδότη παρά κατά του παλαιού, ο οποίος, έστω και φερέγγυος, μπορεί να έχει αποσυρθεί από την επιχείρηση ή να έχει διασκορπίσει το ενεργητικό του μετά τη μεταβίβαση. Ο σκοπός της προστασίας του εργαζομένου απαιτεί, κατά την άποψή μου, ότι αυτός πρέπει να είναι σε θέση να στραφεί κατά του νέου εργοδότη του· η τιμή πώλησεως κατά τη μεταβίβαση πρέπει να αντικατοπτρίζει τις μελλοντικές ή τωρινές υποχρεώσεις του εκδοχέα μετά τη μεταβίβαση.

Προσθέτω ότι, για τους λόγους που ανέπτυξα με τις προτάσεις μου στην υπόθεση 19/83, οι μεταβιβαζόμενες υποχρεώσεις αφορούν μόνο τους εργαζομένους που απασχολούνταν στην επιχείρηση κατά το χρόνο της μεταβίβασης.

Εν πάση περιπτώσει, έχω τη γνώμη ότι στα υποβληθέντα ερωτήματα πρέπει να δοθούν οι εξής απαντήσεις:

- 1) Η οδηγία 77/187 του Συμβουλίου δεν έχει εφαρμογή στη μεταβίβαση επιχειρήσεως, εγκαταστάσεως ή τμήματος εγκαταστάσεως όταν η επιχείρηση ή ο κύριος της εγκαταστάσεως ή του τμήματος της εγκαταστάσεως έχει κηρυχτεί σε πτώχευση ή, με οριστική απόφαση, έχει υπαχθεί στη διαδικασία «*surséance van betaling*» (προληπτικός της πτωχεύσεως συμβιβασμός).
- 2) Το άρθρο 3, παράγραφος 1, της οδηγίας 77/187 πρέπει να ερμηνευτεί υπό την έννοια ότι στις υποχρεώσεις του εκχωρητή έναντι των υπαλλήλων που απασχολούνταν κατά την ημερομηνία της μεταβίβασης, στις οποίες υπεισέρχεται ο εκδοχέας λόγω της μεταβίβασης της επιχείρησης, περιλαμβάνονται τα χρέη που υπήρχαν πριν από την ημερομηνία της μεταβίβασης κατά την έννοια του άρθρου 1, παράγραφος 1, και τα οποία προκύπτουν από σύμβαση εργασίας ή από εργασιακή σχέση με τον εκχωρητή.

Εναπόκειται στο εθνικό δικαστήριο να αποφανθεί επί των δικαστικών εξόδων των διαδικιών της κύριας δίκης· η Επιτροπή και τα κράτη μέλη που υπέβαλαν παρατηρήσεις πρέπει να φέρουν τα δικά τους έξοδα.